

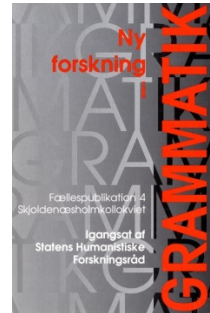
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Topisk kontinuitet og tekststrukturering på italiensk og dansk

Forfatter: Iørn Korzen

Kilde: L. Falster Jakobsen og G. Skytte (red.). *Ny Forskning i Grammatik 4*, 1997, s. 128-158

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 1997

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Topisk kontinuitet og tekststrukturering på italiensk og dansk

Iørn Korzen
Italienskprojektet

1. Indledning

Formålet med dette indlæg er at indkredse sammenhængen mellem anaforisk kodificering og topisk kontinuitet/diskontinuitet på den ene side og tekststrukturering på den anden. Arbejdet skal bl.a. ses som et led i forsøget på at bestemme en tekstenhed, som kan være anvendelig ved en komparativ undersøgelse af tekststrukturering på forskellige sprog.

Jeg tager udgangspunkt i et korpus bestående af en række narrative paralleltekster på dansk og italiensk, som er resultatet af en empirisk undersøgelse italienskgruppen har udført i 1995. Teksterne er produceret på basis af det samme ekstralingvistiske input, idet det drejer sig om skriftlige og mundtlige genfortællinger af en kort TV-stumfilm med *Mr. Bean*, spillet af den engelske skuespiller Rowan Atkinson, med scenisk fremstilling af en handling. Jeg har specielt beskæftiget mig med sekvensen *The Library*, og der er tale om 14 skriftlige og 13 mundtlige italienske genfortællinger og 9 skriftlige og 9 mundtlige danske¹.

En undersøgelse af tekststrukturering og tekstenheder har sin berettigelse i de problemer danskere typisk får i forbindelse med italiensk som L2 og omvendt. Hvor godt man end behersker sætningsgrammatiske fænomener på det andet sprog, er man ikke nødvendigvis i stand til at producere en velformet tekst på dette sprog; der er væsentlige forskelle mellem de to sprog på tekstgrammatisk niveau, og de er generelt ikke særlig godt beskrevet.

En klar fornemmelse man dog hurtigt får, og som kan danne grundlag for en arbejdshypotese i en komparativ undersøgelse som vores, er at italiensk udviser en større syntaktisk kompleksitet, herunder længe-

1: Forsøgspersonerne, dvs. ialt 27 italienere og 18 danskere, var opdelt i to grupper, A og B, som genfortalte hver sin episode henh. skriftligt og mundtligt. *The Library*-teksterne er følgelig blevet benævnt således: italienske skriftlige: „IS1A-IS14A“; italienske mundtlige: IM1B-IM13B; danske skriftlige: DS1A-DS10A (DS7A mangler); danske mundtlige: DM1B-DM10B (DM9B mangler). En rapport om undersøgelsen foreligger i *Mr. Bean – på dansk og italiensk* (Jansen e.a. 1996).

re og mere hypotaktisk opbyggede perioder, end dansk, og at det er en forskel der især gør sig gældende i skriftsprog. De følgende sider har ikke til hensigt at fremlægge endelige konklusioner, men vil opridsede nogle metodeovervejelser og delvise „midtvejsresultater“.

2. Topic og anaforisk kodificering

Hvad angår topic, topic-kontinuitet og anaformateriale har vi en række væsentlige og ofte citerede bidrag fra Givón (bl.a. Givón 1976 og 1983a). Som bekendt baserer han sine teorier på det ikoniske princip om at jo „lettere tilgængeligt“ et topic er, desto svagere markeret leksikalsk, fonologisk eller positionelt forekommer dets anaforiske genoptagelse. **Topic** defineres i denne forbindelse som den eller de entiteter – (distinkte) størrelser/individer – teksten handler om, dvs. de gennemgående deltagere i handlingen. Topic bliver på denne måde et funktionelt begreb knyttet til teksten/makrostrukturen², parallelt med begrebet **tema**, der sammen med **rema** er knyttet til den enkelte sætning/mikrostrukturen – dog således at fortolkningen af den tematiske del af en sætning ofte kun er mulig ved inddragelse af den umiddelbart foregående ko-tekst eller af konteksten.

Givón (1983a: 17) opstiller flg. skala for den anaforiske kodificering af topic-tilgængeligheden:

(1) Anaforisk kodificering af „topic-tilgængelighed“

lettest tilgængelig topic

-
- (a) Ø-anafor (fx infinitte verbaler og deverbale substantiver)
 - (b) bundet/ubetonet pronomen / grammatisk kongruens
 - (c) ubundet/betonet pronomen
 - (d) højredislokeret definit NP
 - (e) definit NP i umarkeret position
 - (f) venstredislokeret definit NP
 - (g) kontrasttopikalisering
 - [(h) NP'er med demonstrativ artikel]
 - [(i) NP'er med modificerende attributiv]
 - (j) sætningskløvning
 - (k) indefinit NP

sværest tilgængelig topic

2: I sætningsgrammatisk orienterede sammenhænge finder vi andre definitioner på topic. Af pladshensyn vil jeg undlade en diskussion heraf på dette sted.

I figuren er (h) og (i) indføjjet i kantede parenteser da de ikke forekommer i Givóns model.

2.1. Semantiske og pragmatiske træk

Hos Givón er den topiske tilgængelighed bestemt bl.a. af afstanden til den sidste omtale af samme entitet (se 2.2) og af entitetens semantiske træk. Vedr. sidstnævnte opstiller Givón (1976: 152) en række hierarkier som afgørende for sandsynligheden for at en entitet er topic i menneskelig kommunikation:

- (2) (a) [+ human] > [÷ human]
 (b) [+ definit] > [÷ definit]
 (c) mere involveret deltager > mindre involveret deltager
 (d) 1. person > 2. person > 3. person

Det psykologisk-kognitive aspekt heraf er det oplagte at mennesket i de fleste situationer opfatter sig selv som aktivt handlende hovedperson og helst taler om sig selv eller om lignende entiteter som det kan identificere sig med³.

Givóns punkt (c) vil normalt svare til flg. semantiske rolle-hierarki:

- (3) agent > eksperient > genstand/objekt > lokativ⁴

3: Givón (1983a: 11) nævner endvidere topisk interferens og tematisk og semantisk information i ko-teksten som faktorer der er afgørende for topic-tilgængeligheden. Et andet topisk hierarki, baseret på henh. referentialitet (a) og individualisering (b), er foreslået af Herslund (1996: 79):

(a) Deiktisk > Referentiel > Generisk > Non-spezifisk

(b) Proprium > Individ i sg. > Individ i pl. > Entitet af 2./3. orden > Masse > Intension
 Berretta (1990: 111) inkluderer som mulige topics – i strid med den ovenfor citerede definition på topics som distinkte størrelser (cfr. også Hannay (1985: 50): „Topic status is assigned to entities only“) – endvidere det rent intensionelle indhold af underordnede nominer som *angoscia* og *avventure* i NP'erne *una sensazione di angoscia* og *uno spirito di avventura*, fordi der efterfølgende i de af hende citerede eksempler tales om henh. *l'angoscia* og *di avventure* [*Favero ne può raccontare molte*]. Hertil kan dog indvendes at det ved sådanne NP'er ikke er muligt at fortsætte med et anaforsk udtryk, pronomener eller Ø-subjekt, der udtrykker anaforsk identitet, cfr. Korzen (1996: kap. 5.1.1.3). At den følgende ko-tekst genoptager de citerede begreber – NB: med leksikalsk ekspliciterede udtryk – bør derfor snarere ses som et eksempel på en mere generel tematisk kohærens; se tilsvarende eksempler i Korzen (1996: kap. 4.4.1).

4: Givón (1976: 152) citerer de tre førstnævnte roller i et særligt kasus-hierarki for topics.

hvilket igen betyder at topic oftest grammatikaliseres som subjekt i den enkelte sætning. Topic kan være grammatikaliseret som dativ i italienske sætninger af typen:

- (4) (a) *Mi viene fame; Gli viene il singhiozzo*
 (b) *Gli viene portato il volume*
 (c) *Gli portano il libro*
 (d) *Gli piace il disegno; Gli scappa il foglio*

hvor eksperient/recipient/possessor-rolle er den hierarkisk højeste, og som indirekte objekt i syntaktisk parallelle danske tilfælde som:

- (5) Det lykkes *ham* at komme derhen

(som dog forekommer væsentlig sjældnere end de italienske dativ-tilfælde, jvf. note 15)⁵. Endelig kan topic være grammatikaliseret som objekt i typer som:

- (6) (a) *Uscendo di casa, mi ha meravigliato il tepore dell'aria*
 (b) *Appena arrivato a Lisbona, non lo ha ricevuto nessuno.*
 (cit.: Salvi i Renzi 1988: 41)

(Som det ses er der i italienske infinitte konstruktioner af den i (6) nævnte type „iboende topik kontinuitet“, dvs. obligatorisk overensstemmelse mellem det logiske subjekt for de infinitte verber, her *uscendo* og *arrivato*, og konstruktionens **topic**, der altså ikke nødvendigvis er det grammatiske subjekt; vi vender tilbage til disse konstruktioner i 4. nedenfor).

En naturlig følge heraf er, at subjektsplassen generelt også er den ledplads, der oftest huser et anaforisk udtryk. Dette bekræftes af det af mig undersøgte korpus; figur (7) viser procentandelen af anaforiske udtryk på subjektsplass beregnet i forhold til det samlede antal anaforiske

5: Hvis eksperient-rolle ikke er den hierarkisk højeste i sætningen kan rangordenen citeret i (3) medføre „dative-shifting“ (Givón 1984), fx i dansk at en eksperient knyttes tættere til verbet (som indirekte objekt) end genstanden/objektet.

udtryk i disse tekster. I optællingen er inkluderet ikke-realiserede logiske subjekter for infinitte verbalformer, jvf. (6)⁶, og for deverbale substantiver⁷:

(7) Anaforiske udtryk på subjektsplads i % af samtlige anaforer

Skriftlige italienske tekster (i alt 14)							gn.snit
68,60	57,14	74,65	56,32	67,35	60,0	64,52	
59,15	65,31	66,23	62,0	52,0	62,90	67,44	63,12 %

Mundtlige italienske tekster (i alt 13)							
61,68	66,83	64,46	67,01	61,21	71,01	67,27	
62,86	62,96	69,28	66,67	62,07	66,67		65,38 %

Skriftlige danske tekster (i alt 9)							
55,26	67,19	69,14	57,94	68,67	60,92		
61,54	58,76	63,27					62,52 %

Mundtlige danske tekster (i alt 9)							
60,0	73,20	67,42	71,05	66,83	68,60		
67,68	67,03	69,57					67,93 %

Tallene bekræfter til fulde subjektspladsens særlige status som „anaforisk“ ledplads: i omkring 2/3 af tilfældene optræder anaforiske udtryk her.

2.2. Anaforisk afstand

Hvad angår afstanden mellem antecedent og anafor, „the referential distance“, baserede Givón sin teori – som senere forskere har påpeget, jvf. fx Fox (1987a), Fox (1987b), Tomlin (1987), Berretta (1990) og Geluykens (1992: 13-14) – på en meget rigoristisk optælling af sætninger uden fx at se på den syntaktiske og pragmatiske funktion (jvf. note

6: M.h.t. infinitte verbalformer er ikke medtalt fx infinitiver styret af et modalt eller aspektuelt hjælpeverbum som fx *begynde, være ved at, cominciare, finire* osv., hvor man kan tale om en propositionel enhed. Det skal tilføjes, at en præcis analyse og optælling af propositioner i mange tilfælde er vanskelig og kræver en dybtgående redegørelse, som jeg af pladshensyn tillader mig at undlade her.

7: I denne og de følgende figurer er tallene citeret i kronologisk rækkefølge efter det nummer forsøgspersonerne fik ved indtalingen, jvf. note 1.

12) eller på andre tekststrukturelle forhold. Han konstaterede at anafortyperne citeret ovenfor i (1a) og (1b) forekommer ved nærtstående antecedenter, hvorimod typerne (1c-j) forekommer ved fjernere stående antecedenter.

Det virker naturligvis umiddelbart plausibelt at de anaforer der mangler en semantisk eksplicitering kræver – og omvendt: udtrykker – en tæt tilknytning til den foregående ko-tekst, hvorimod de semantisk ekspliciterede anaforer udtrykker en løsere tilknytning til præ-teksten. Men den tættere eller løsere tilknytning ytrer sig ikke alene i afstanden i ord eller sætninger fra antecedenten, den kan også hænge sammen med en strukturering af teksten i indbyrdes mere eller mindre sammenhængende **sekvenser**. Det viser sig, at den anaforiske kodificering i høj grad udnyttedes som **tekststruktureringssignal**.

3. Tekstenheder

I 1987 konstaterede Barbara Fox en sådan sammenhæng for engelsk; hun fandt et gensidigt forhold mellem anaforisk „markering“, dvs. leksikalisk eksplicitering, og initialposition i ny tekstenhed. Fox havde undersøgt en række narrative (Fox 1987a) og ikke-narrative tekster (Fox 1987b), og med udgangspunkt i en lidt forenklet tekststrukturteori skelnede hun for de ikke-narrative teksters vedkommende mellem teksters **kerneenheder**, som indeholder tekstens centrale assertion, og **sekundære enheder**, som indeholder uddybende forklaringer, yderligere detaljer og baggrundsinformation. Samme skelnen ses følgende hos fx Matthiesen & Thompson (1988: 289-291), som ser tekster som bestående af „function-specific elements“, hvorimellem der består et under- eller sideordningsforhold. Underordningsforholdet kaldes også „a Nucleus-Satellite relation“, sideordningsforholdet kaldes „a List-relation“.

For de narrative teksters vedkommende skelner Barbara Fox mellem en „event-line“ og en „off-event-line“ og taler om forskellige „narrative units“, se nedenfor.

Rigotti (1993) taler tilsvarende om teksten som et hierarkisk ordnet system af sekvenser, herunder om en øverstordnet sekvens der underordner alle delsekvenser og inkorporerer tekstens generelle pragmatiske

funktion, den samlede illokutionære værdi⁸, og om en minimalekvens, der ikke er yderligere opdelelig. Rigotti betoner specielt den enkelte tekstsekvens' **funktion som tekst**, dvs. sekvensen skal have et selvstændigt semantisk indhold og en selvstændig pragmatisk/illokutionær funktion. En tekst eller sekvens der ikke har et sådant selvstændigt indhold opfattes som en „ikke-tekst(sekvens)“; sekvensen er „un unico atto linguistico“ (op.cit. 61)⁹.

Tekstsekvensen kan følgelig sammenlignes med et syntagme; hvor syntagmet normalt defineres ved sin syntaktiske funktion som en enhed internt i sætningen (hvor det kan spille en central rolle som fx argument eller en underordnet rolle som fx modifikator), kan tekstsekvensen defineres ved sin tekstuelle funktion som en enhed internt i teksten. Teksten akkumuleres ikke lineært af modtageren, men i henhold til en hypotese om en stadigt stigende tekstlighed, dvs. om tekstuel relevans der vil medføre en stadigt stigende forståelse for sagsforholdet¹⁰.

3.1. *Tekstenheder og anaforer*

M.h.t. forholdet mellem anaformateriale og tekststrukturering (som Rigotti ikke kommer specielt ind på) fandt Barbara Fox i sine statistiske optællinger en helt dominerende forekomst af anaforiske fuld-NP'er („markerede anaforer“) i starten af hver ny tekstsekvens, i ikke-narrative tekster i kerne- og i satellitsætning, i narrative tekster i starten af hver narrativ enhed. Herimod havde ikke-sekvensinitiale positioner typisk pronominal („umarkerede“) anaforer. Ekspliciterede anaforer benyttes således til at markere overgang fra et pragmatisk eller narrativt

8: Rigotti kalder det „la sequenza dominante“ (op.cit. 52); Fox (1987b: 362) taler helt tilsvarende om „the story unit“.

9: I op.cit. 48-49 nævnes eksempler på den slags reaktioner fra modtageren som er udtryk for afvisning af talerens præntention om funktion som tekst(sekvens): „Non hai dimostrato nulla“, „Lo sapevamo già“, „Tu a me non comandi niente“, osv. Jvf. også Jensen/Korzen/Skytte (1995: 75-77).

10: Jvf. Rigotti (op.cit. 53). Jeg vil ikke her gå i detaljer med fænomenet „relevans“ men tillade mig at henvise til Rigotti (loc.cit.), som med henvisning til de engelske forskere Sperber & Wilson definerer relevans som et kognitivt fænomen, der har med forholdet (interaktionen) mellem gammel og ny information at gøre. Begrebet relevans behandles også af Caffi/Ravazzoli (1985), som tilsvarende siger bl.a.: „it is important to bear in mind that relevance is the product of crossed inferential work on the part of both speaker and hearer“ (p. 136).

niveau til et andet, hvorimod pronominerne bl.a. forekommer hvor en sekvens består af flere sidestillede dele, dvs. udgøres af et „paratagme“.

Disse tanker er videreført i italiensk af Monica Berretta (1990). Berretta har undersøgt italienske fremstillende tekster og har her konstateret en systematisk brug af markerede anaforer, i hendes terminologi „ny-start“ af en anaforkæde, ved hvert typografisk afsnitsskift. Berretta foreslår derfor afsnitsinddelingen som relevant tekstenhed og ser afsenders strukturering af sin tekst i afsnit som en mere afgørende faktor for anaformaterialet end blot ord- eller sætningsafstanden til antecedenten¹¹.

Hvilke kriterier afsnitsinddelingen skal foregå efter, kommer Berretta desværre ikke ind på. Det gør til gengæld Tomlin (1987); her sættes „the syntax of reference“ direkte i forbindelse med psykologisk/kognitive processer ved opfattelsen af ekstralingvistiske sagsforhold. Sådanne processer anses for styrende for „the attention allocation“, og „attention shifts“ medfører en afbrydelse i informationsstrømmen og opretter en „episode-grænse“. En „episode“ defineres således som en semantisk enhed bestående af forbundne propositioner, styret af „a macro-proposition or paragraph level theme“. Anaforisk henvisning på tværs af en episodegrænse kræver en markeret anafor, hvorimod episode-interne anaforer er umarkerede¹².

Ekspliciterede topic-anaforer (bl.a.) i afsnitsinitial position er også det almindelige på dansk. Jeg har i appendiks citeret nogle tekster fra det undersøgte korpus¹³, og de to danske tekster (A)-(B) er udmærkede

11: Berretta definerer „il capoverso“ „nel senso di ‘parte di testo incluso fra due capoversi’“ (op.cit. note 13). „Abbiamo visto che ogni tipo di antecedente, inerentemente topicale o no che sia, [...] viene sistematicamente ripreso con una proforma forte dopo un confine di capoverso. In questo senso l’organizzazione che il parlante dà al suo discorso emerge come fattore decisivo: ad ogni nuova unità testuale vi è come un riinizio delle catene anaforiche“. (op.cit. 114-115). Berretta (op.cit. note 13) er selv opmærksom på de problemer hendes metode vil give i forbindelse med analyse af mundtlige tekster.

12: Tomlin synes ikke at beskæftige sig med anaforer på andre ledpladser end de „topiske“, dvs. subjektplads samt pladserne eksemplificeret i (4)-(6). På andre ledpladser er markerede anaforer derimod yderst almindelige også sekvensinternt, cfr. Korzen (under udgivelse) og især Korzen, I.: *Anafortypologi og tekststruktur* i Jansen e.a. (under udgivelse), hvor en række af de i nærværende artikel omtalte fænomener samt andre beslægtede områder vil blive behandlet mere udførligt.

13: Det samlede korpus vil foreligge i Jansen e.a. (under udgivelse).

eksempler på dette. Hvert typografisk tekstafsnit indeholder episoder, „narrative enheder“, der typisk er tættere forbundne indbyrdes end de er med episoder i andre tekstafsnit. Hver episode består af nogle centrale dele og nogle mindre centrale baggrundshandlinger („satellit-handlinger“), som fx kan være bipersoners reaktion på hovedperso- nens handlinger eller tidsangivelser af typen *Da bibliotekaren kommer forbi*¹⁴.

Afsnitsinddeling behøver dog ikke at medføre ekspliciteret anafor; både på dansk og italiensk kan der findes undtagelser – fx hvor en ekspliciteret anafor har været brugt kort før afsnits- og episodeskiftet:

- (8) [...] Det [pennalhuset] er af plastik, har farvestrålende figu- rer på og en lynlås, der larmer! *Mr. Bean* ved dog råd: Op af sin taske trækker han en lille tube med smøreolie, voilà, og det pro- blem var løst.

Så får *han* hikke, og må holde vejret i umådeligt lang tid – uden at det dog hjælper. Hikken glemmes dog hurtigt, for nu kommer hans bog! [...] Bogen er flere hundrede år gammel, med store farvelagte illustrationer. Det er især – kun – dem, der interesserer *mr. Bean*, og da han finder en særlig flot af slagsen, trækker han et stykke mellemlægspapir frem, og begynder at kalkere den af.

Imidlertid kommer *han* til at nyse, til gene for sin medlæser. Uha, det var knap så godt. [...] Hverken hans sidemand eller den ansatte på biblioteket må opdage noget, og gang på gang tvinges *mr. Bean* ud i absurde handlinger – som når han, for at forklare tilstedeværelsen af retteblæk for sin sidemands skepti-

14: M.h.t. de narrative enheder baserer Fox (1987a: 167-168) sig på et „Story Grammar para- digm“, hvorefter korte historier inddeles i „1. background information (e.g., setting); 2. ini- tiating event; 3. reaction; 4. plan; 5. action; 6. outcome“. Enhederne 3., 4. og 5. samles i det der kaldes „the development structure“, der opfattes som én enhed på et højere niveau (en „higher-level unit“).

Hopper (1979: 214) taler om „foregrounding“ og „backgrounding“: „The foregrounded events succeed one another in the narrative in the same order as their succession in the real world; it is in other words an iconic order. The backgrounded events, on the other hand, are not in sequence to the foregrounded events, but are concurrent with them. Because of this fea- ture of simultaneity, backgrounded events usually amplify or comment on the events of the main narrative.“ Se også note 28.

ske blik, må farve sine hvide handsker, som var retteblækket i virkeligheden en avanceret form for neglelak.

Til slut har *han* revet to sider ud af bogen, men mangler at fjerne de sidste rester af dem. [...] (DS1A)

- (9) Il pavimento è di legno e come ogni pavimento del genere ha dei punti in cui cigola: ecco che allora *l'attore* incomincia a tastare con i piedi i punti su cui può passare per evitare rumori che possano disturbare gli studiosi.

[Ø] Arriva finalmente al tavolo e, mentre aspetta il libro, dalla borsa estrae l'occorrente per lo studio. [...] La biblioteca chiude. *Il nostro protagonista* verrà ad essere scoperto una volta effettuato il controllo sul libro da parte del custode.

Sembra non esserci più via di scampo. Ma un'occasione si presenta: [Ø] può scambiare il libro ormai rovinato con quello del suo vicino. E [Ø] ci riesce! (IS4A)

3.2. Statistisk fordeling

En første fornemmelse af forskelle mellem italiensk og dansk vil vi dog kunne få ved at sammenligne den statistiske fordeling af de forskellige anafortyper på topic-pladsen, dvs. på den hierarkisk højest placerede konstituent i henhold til (2)-(3). I figur (10) citeres fordelingen af umarkerede anaforer, jvf. (1a-b), i de forskellige tekster; tallene udtrykker igen procentandelen af samtlige anaforiske udtryk¹⁵:

15: I de italienske tekster er medtalt eksempler på dativpronominer i konstruktioner som (4). Korpus havde ingen eksempler på topiske objektspronominer, jvf. (6). Også det ubetonede italienske pronomen *egli* er medtalt da det i vores korpus alene forekommer episodeinternt. Endelig er inkluderet tilfælde hvor en nul-subjektsanafor genoptager et ikke-subjekt og dermed udtrykker topic-skift. Sådanne tilfælde er dog relativt sjældne og netop begrænset til en umiddelbart følgende genoptagelse, dvs. igen inden for samme narrative episode, syntaktisk i øvrigt typisk i en ledsætning, cfr. Korzen (under udgivelse) og Korzen, l.: *Anafortypologi og tekststruktur* i Jansen e.a. (under udgivelse).

I de danske tekster er medtalt de blot to eksempler jeg har fundet (i tekst DM6B) på indirekte objekt, jvf. (5). Her er ikke medregnet de i mundtlige danske tekster særdeles hyppige tilfælde af dislokering, dvs. forekomst af ubetonet pronomen sammen med leksikalsk ekspliciteret NP, jvf. (1d/f) og se 5.2 nedenfor. Derimod er medtalt de især i mundtlige tekster meget hyppige forekomster af det ubetonede indkapslende pronomen *det* på subjektsplads (dvs. med henvisning til hel ytring eller sætning), som i vores korpus typisk forekommer sekvensinternt.

(10) Procentandel af anaforer svarende til (1a-b) på topicplads:

Skriftlige italienske tekster							gn.snit
59,30	50,0	64,79	42,53	63,26	60,0	54,84	
45,07	67,35	53,25	48,0	52,0	62,90	61,63	56,07 %

Mundtlige italienske tekster							
60,75	56,44	56,20	55,67	47,89	63,77	63,64	
48,57	45,93	50,33	57,58	47,13	52,90		54,37 %

Skriftlige danske tekster							
32,89	50,0	54,32	43,93	43,37	39,08		
50,64	39,18	49,66					44,79 %

Mundtlige danske tekster							
46,81	65,98	57,01	64,04	56,10	66,28		
56,57	54,40	60,87					58,67 %

Procentandelen af umarkerede anaforer ses at være højest i danske mundtlige tekster og i italienske skriftlige og mundtlige tekster¹⁶ og synes at afsløre en særlig tendens til sekvenskontinuitet, dvs. i praksis til lange tekstsekvenser præget af topisk kontinuitet, i disse tilfælde. Denne tendens bekræftes ved den „modsatte“ optælling, dvs. af anaforer på topic-plads svarende til (1c-j), der som nævnt bruges ved løs tilknytning til præteksten, dvs. ved sekvensskift (på et eller andet niveau) og/eller ved topic-skift:

(11) Procentandel af anaforer på topicplads svarende til (1c-j):

Skriftlige italienske tekster							
16,28	7,14	11,43	16,09	6,12	0	9,68	
18,31	4,08	12,99	14,0	0	4,8	8,14	9,22 %

Mundtlige italienske tekster							
5,61	11,88	11,57	14,43	15,76	11,59	4,55	
16,19	17,04	18,95	9,09	16,09	13,77		12,81 %

16: De små forskelle mellem disse tekster er ikke statistisk signifikante.

Skriftlige danske tekster

22,36	17,19	14,81	14,02	25,30	21,84	
10,90	19,59	13,61				17,74 %

Mundtlige danske tekster

13,19	7,22	10,41	7,02	10,73	4,65	
11,11	12,64	8,70				9,52%¹⁷

4. Iboende topisk kontinuitet

For nærmere at undersøge hvordan topic- eller sekvenskontinuiteten ytrer sig sprogligt på italiensk og (mundtligt) dansk og for at få be- eller afkræftet arbejdshypotesen om en større grad af hypotaxe og kompleksitet i italiensk end i dansk, kan vi for figur (10)'s vedkommende gå yderligere i detaljer og fx skelne mellem anaforer svarende til (1a) og anaforer svarende til (1b).

Ø-anaforen (eller: -kataforen), jvf. (1a), optræder i underordningskonstruktioner med infinitte verbaler som i (6) og (12) og ved deverbale substantiver som i (13):

- (12) (a) En mand går ind på et bibliotek for at [Ø] læse en bog
 (b) Un uomo entra in biblioteca per [Ø] consultare un libro
- (13) (a) Han vender sig om mod sidemanden af [Ø] frygt for at have forstyrret ham
 (b) Si volge verso il suo vicino nel [Ø] timore di averlo disturbato

På dansk optræder den endvidere i snævre sideordningskonstruktioner, hvor to handlinger opfattes som en del af samme begivenhed:

17: I både (10) og (11) er den gennemsnitlige forskel mellem de skriftlige danske tekster og de øvrige teksttyper statistisk signifikant. Forskellen i (11) mellem de mundtlige danske tekster og de øvrige nærmer sig meget signifikansgrænsen og er følsomt for det niveau man lægger for den statistiske signifikans.

Når de enkelte tal i (10) + (11) giver et lidt højere tal end i (7) for de italienske teksters og for en enkelt mundtlig dansk teksts vedkommende (DM6B), skyldes det at der i (10), men ikke i (7), er medregnet topikale anaforer forskellige fra subjekt, jvf. note 15.

- (14) han har vendt ryggen til og [Ø] er ved at tage sit overtøj på (DM3B)

og i kongruenskonstruktioner som

- (15) Hunden ligger og [Ø] sover¹⁸.

I alle tilfælde af anafortype (1a) er sekvens- og topic-skift udelukket og man kan tale om **iboende topisk kontinuitet** i disse konstruktioner¹⁹.

I figur (16) har jeg optalt udtryk for iboende kontinuitet i hypotaktiske konstruktioner, dvs. i form af Ø-subjekter for infinitte verber og deverbale substantiver; som tidligere er anført procentandelen beregnet af samtlige anaforiske udtryk:

(16) Hypotaktisk iboende kontinuitet; Ø-subjekter for infinitte verber og deverbale substantiver:

Skriftlige italienske tekster							gn.snit
27,91	42,86	22,54	19,54	32,65	40,0	29,03	
28,17	34,69	24,68	30,0	28,0	35,48	31,40	30,50 %

Mundtlige italienske tekster							
17,76	15,35	16,53	16,49	12,73	21,74	25,45	
20,0	19,26	24,18	16,36	14,37	17,39		18,28 %

Skriftlige danske tekster							
1,32	14,06	6,17	5,61	8,43	13,79		
7,05	7,22	6,12					7,75 %

18: (15) findes ikke tilsvarende på italiensk og (14) konstrueres ikke nødvendigvis tilsvarende på italiensk:

approfitando di un momento in cui l'altro lettore si gira *per vestirsi* per ... per insomma ... per mettersi la giacca [...] (IM9B)

(I transskriberingen af de mundtlige tekster angiver „...“ en pause).

19: Jvf. også Berretta (1990: 95). I forbindelse med deverbale substantiver og infinitte verbalformer ser jeg her bort fra de tilfælde, hvor et deverbalt substantiv eller en infinit verbalform har sit eget ekspliciterede subjekt:

(a) Il bibliotecario arriva ad avisare della chiusura della biblioteca

(b) Appena arrivato Luca, gli altri ragazzi sono partiti

og hvor der følgelig ikke er tale om anaforiske relationer.

Mundtlige danske tekster

5,11	5,15	3,62	6,14	4,39	1,16	
3,08	4,40	6,09				4,35 %

Denne hypotaktiske iboende kontinuitet er, som vi forventede, væsentligt mere udbredt i italiensk end i dansk; i såvel skriftlige som mundtlige tekster forekommer den ca. 4 gange så ofte i italiensk som i dansk²⁰. I vores narrative korpus er der i dansk stort set kun tale om infinitivformer, jvf. (12), hvorimod vi i de italienske tekster herudover finder mange eksempler på participiums- og gerundiumsformer, jvf. (6), og langt flere eksempler på deverbale substantiver, jvf. (13).

Til yderlige bekræftelse af vores arbejdshypotese ses hypotaktisk iboende kontinuitet at forekomme væsentlig oftere i skriftlige tekster end i mundtlige – på begge sprog; det gennemsnitlige forhold mellem skriftlig og mundtlig forekomst er, som det ses, både i dansk og italiensk ca. 5 : 3.

Forklaringen på den højere grad af sekvens- og topickontinuitet i skriftligt italiensk end i skriftligt dansk skal således (bl.a.) søges i den højere grad af hypotaktisk iboende kontinuitet i italiensk, dvs. syntaktisk underordning og kompleksitet, hvorimod den høje grad af sekvenskontinuitet i mundtligt dansk udtrykkes ved høj grad af parataxe, finitte verbalformer og umarkerede anaforer.

I de mundtlige italienske tekster er sekvenskontinuiteten af samme størrelsesorden som i de skriftlige italienske tekster, jvf. (10), men parallelt med dansk i langt højere grad sikret ved grammatisk kongruens, dvs. ved parataktiske/finite konstruktioner²¹.

20: Følgelig mener jeg ikke man ubetinget kan give Berretta (1990: 94) ret i at brugen af denne Ø-anafor er „una strategia relativamente poco usata“ på italiensk. Alle gennemsnitstallene i (16) er statistisk signifikant forskellige.

21: Det skal understreges at der i denne undersøgelse netop er tale om narrative tekster, som er karakteristiske for gennemgående topics og følgelig høj forekomst af svage subjektsanaforer. For de mundtlige teksters vedkommende er der – eftersom talerne stort set ikke blev afbrudt – tale om fremstillende teksttype og ikke om fx konversation, som typisk udviser langt lavere grad af topisk kontinuitet, jvf. også (Givón 1984: 178).

Informationsmæssigt udtrykker en infinit verbalform eller et deverbalt substantiv ikke, som et finit verbum, en eksplicit og uafhængig assertion og forankring af en verbalsituation, dvs. af en relation mellem nogle argumenter, heriblandt subjektet, på en tidsakse. Når subjektet ikke er udtrykt (og der ikke blot er tale om det italienske „pro-drop“) sker der en „desententialisering“ (Herslund 1996: 39) og dermed en tættere tilknytning til og underordning under en anden handling (eller entitet) i ko-teksten. Langacker taler rent kognitivt om en „summary scanning“ og en atemporal relation ved et infinit verbal i modsætning til en „sequential scanning“ og opfattelsen af en serie af temporale relationer ved et finit handlingsverbum²². Et deverbalt substantiv med bestemt artikel, jvf. (13), udtrykker en præsupposition af handlingen (Korzen 1996: kap. 8.1.3), og tilsvarende udtrykker et perfektum participium (af et perfektivt verbum), jvf. (6b), at handlingen har fundet sted, dvs. den præsupponeres også her – den asserteres ikke i udsagnet.

I alle disse tilfælde sker der således en relativ reduktion, dvs. placering på et kognitivt og narrativt baggrundsplan, af den givne verbalsituation i forhold til de verbalsituationer i ko-teksten der er gengivet ved finitte verber, dvs. narrativt og syntaktisk fremhævet. Reduktionen sker, naturligt nok, ved satellithandlinger, som vi skal se nedenfor.

Ud over en narrativ fremhævelse giver det finitte verbum med det realiserede subjekt mulighed for topic-skift, dvs. skift i narrativ fokusering fra en størrelse til en anden, og dette viser sig at blive udnyttet i høj grad i skriftligt dansk, meget mere end i mundtligt dansk, hvilket den højere forekomst af ekspliciterede anaforer skriftligt end mundtligt, jvf. figur (11), lader antyde; topisk skift fx fra hoved- til bipersoner vil ofte kræve ekspliciteret anafor p.g.a. den semantiske interferens. Se nedenfor.

22: „In terms of profiling, nominalization represents the greatest departure from the processual nature of a verb or a clause. There are intermediate possibilities, the full sequence being *process* [udtrykt af finit verbal] > *complex atemporal relation* [udtrykt af infinitiv og gerundium] > *simple atemporal relation* [udtrykt bl.a. af adjektiver og participier] > *thing* [udtrykt bl.a. af deverbale substantiver]. The minimal deviation from a process, namely a complex atemporal relation, is non-processual only in mode of scanning (summary as opposed to sequential); a simple atemporal relation further restricts the profile to a single component state; whereas a nominalization does not profile any kind of relationship but rather a thing“. (Langacker 1991: 423). Jvf. også Jansen (1996).

5. Sammenligning dansk-italiensk

Herudover afslører en sammenligning mellem de danske og de italienske tekster først og fremmest at de italienske er langt kortere, hvilket fremgår af:

(17) Teksternes gennemsnitlige længde:

skriftlige	italienske: 285,86 ord	danske: 506,56 ord
mundtlige	italienske: 658,38 ord	danske: 1021,44 ord ²³

Dette skyldes dels en generel mangel på handlingsmæssige detaljer i de skriftlige italienske tekster, dels en relativt frekvent narrativ reduktion (desententialisering) af satellitsætninger i de italienske tekster generelt.

5.1. (Især) skriftlige tekster

Dette medfører igen langt færre topic-skift; i to skriftlige tilfælde i det undersøgte korpus, IS6A og IS12A, er der **intet** eksempel på semantisk ekspliciteret topic-genoptagelse. Jeg har citeret IS6A i sin helhed som tekst (C) i appendiks. Her angiver [Ø] anaforisk kodificering af topic med grammatisk kongruens, jvf. (1b), og [ø] angiver hypotaktisk iboende topisk kontinuitet, jvf. (1a), dvs. eksempler på backgrounding af verbalsituationer²⁴.

Vi bemærker i (C) at det narrative fokus forbliver på hovedpersonen. Bipersonerne, som jeg har *kursiveret*, og genstandene er reduceret m.h.t. rollemæssig og syntaktisk rangorden til objekt og styrelse og opnår slet ikke status af topic/subjekt, selv ikke i tekstenheder af laveste rang. Rent tekststrukturelt samles handlingsgangen altså i få centrale hovedbegivenheder udtrykt af finitte verber med tekstens hovedperson som subjekt, og hertil knyttes, i tæt underordning og ofte med samme logiske subjekt/agent, mindre centrale situationer udtrykt af

23: Jeg er opmærksom på de betydelige forbehold en sammenligning af ordantal på forskellige sprog skal indebære. Jeg mener dog at så udtalte forskelle som de citerede giver stof til eftertanke.

24: Som det fremgår af (16) har netop denne tekst den næsthøjeste grad af hypotaktisk iboende kontinuitet, nemlig 40,0 %.

infinite verber og deverbale substantiver. Jeg har i (C) understreget alle eksemplerne på en sådan backgrounding af handlinger. Som det ses, er der netop tale om uddybende forklaringer, følgehandlinger, tidsangivelser, årsagssammenhænge eller andre lignende baggrunds- eller „satellitsituationer“.

Hvis vi tager nogle konkrete sammenligningspunkter med de danske tekster, kan vi fx se, at hvor de to danske tekster (A) og (B) begge narrativt fremhæver den anden læsers reaktion på Mr. Beans hikke (A/linie 9) – (B/linie 10), bevarer den italienske (C/linie 3-5) fokus på Mr. Bean og reducerer den anden dels til ikke-handlende objekt (*infastidendo il vicino*), dels til styrelse (*a causa del*) *le occhiate torve dell'altro lettore* („p.g.a. den anden læsers skumle blik“).

I andre italienske tekster finder vi ved den samme handling tilsvarende konstruktioner, hvor den anden læser er gjort til ikke-handlende baggrundsfigur:

- (18) Nell'attesa del prezioso libro, egli [Mr. Bean] viene colto dal singhiozzo, disturbando *il suo vicino di tavolo, vistosamente irritato dal nuovo venuto*. (IS14A)
- (19) gli viene un attacco di singhiozzo ... e ... comincia a a innervosire *la persona che gli sta di fronte* (IM8B)

Hvis vi ser på udleveringen af bogen til Mr. Bean, ses de to danske tekster begge narrativt at fremhæve denne handling men på forskellig måde: A/13-14 fokuserer på *Mr. Bean*, mens *bibliotekaren* er reduceret til agerende styrelse, hvorimod B/15 har fokus på *bibliotekaren* som handlende biperson. Denne handling er slet ikke medtaget i den italienske tekst (C); i andre italienske tilfælde finder vi den medtaget men i konstruktioner hvori bibliotekaren til gengæld er væk. Hovedpersonen, Mr. Bean, er typisk grammatikaliseret som topisk dativ (recipient) og verbet kan være i passiv:

- (20) Finalmente *gli viene consegnato il volume*: la sua meticolosità nel maneggiarlo ha dell'incredibile; [...] (IS9A)

- (21) Passato finalmente il singhiozzo, *gli viene consegnato il volume richiesto*. Indossati i guanti bianchi, messo il segnalibro, comincia a sfogliarlo felice. (IS14A)

eller i aktiv:

- (22) quando *gli arriva il libro* infila i suoi guanti bianchi (IM6B)

evt. i upersonlig 3. person pluralis:

- (23) Si infila meticolosamente un paio di guanti bianchi prima di ricevere il libro e non appena *glielo portano* comincia a sfogliarlo, mettere segnalibri e a ricopiare le immagini di suo interesse. (IS5A)
- (24) alla fine *gli portano* questo libro eh ... lui comincia a sfogliare le pagine [...] (IM4B)

I atter andre tilfælde er bogen verbets eneste argument:

- (25) eh arriva *il libro* ... e ... il ... ehm allora per sfogliare il libro comincia a infilarsi dei guanti (IM12B)
- (26) nel frattempo si si mette dei guanti bianchi ... arriva *il libro* ehm lo apre ... tenta di sfogliarlo e ... in questo modo ehm è è molto attento a non sporcare le pagine (IM13B).

Endelig kan der også her ske hypotatisk backgrounding og hovedpersonen er udtrykt med Ø-anafor og iboende topisk kontinuitet:

- (27) Il personaggio entrava nella sala di lettura e richiedeva all'addetto un tomo. *Ricevuto* lo si avviava verso il tavolo di lettura preoccupandosi di non fare alcun rumore, per non disturbare un altro signore presente nella stanza. (IS11A)

I den sidste handlingssekvens i fortællingerne bliver både *bibliotekaren* og *den anden læser* aktivt handlende topics i de danske tekster. I den ita-

lienske C-tekst bliver den handling at bipersonen vender sig om, derimod til:

- (28) [Ø] sostituisce il suo testo con quello del vicino *momentaneamente distratto*. [...] (C/10-11)

dvs. en attributivt adjektivisk (statisk) beskrivelse, hvor handlingen angives (præsupponeres) at have fundet sted; bipersonen er reduceret til styrelsesplads, rollemæssigt til possessor.

I andre tekster finder vi her benyttet deverbale substantiver og hele verbalsituationen reduceres til en entitet (af anden orden) hvori relationen mellem agent og verbalsituation præsupponeres:

- (29) [...] in un primo momento il nostro protagonista si sente perso, poi approfittando di un momento di *distrazione del suo vicino* scambia i libri e consegna la copia consultata all'uscita (IS5A)
- (30) allora lui ... in maniera molto furbesca ... approfitta ... di un attimo di *disattenzione della persona che gli stava davanti* e ... sostituisce il suo manuale con ... quello dell'altra persona (IM8B)

En anden mulighed for at bevare fokus på hovedpersonen er også her passivkonstruktionen; i det flg. eksempel er hovedpersonen syntaktisk subjekt og bipersonen *il custode* reduceret til agens:

- (31) La biblioteca chiude. Il nostro protagonista *verrà ad essere scoperto* una volta effettuato il controllo sul libro da parte del custode. (IS4A)

5.2. (Især) mundtlige tekster

Den høje procentandel af umarkerede anaforer i mundtligt dansk, jvf. (10), sammen med den meget lave grad af hypotaktisk iboende kontinuitet, jvf. (16), giver en stærk fornemmelse af parataxe og linearitet med relativt konstant fokusering af hovedpersonen. Et typisk eksempel er DM10B, som af pladshensyn ikke citeres her (jvf. note 13), men hvor jeg har optalt 46 eksempler på *han* → *Mr. Bean* (ud af 629 ord ~

7,3%), i modsætning til tekst (A), som frembyder 24 eksempler på *han* (ud af 452 ord ~ 5,3 %), og tekst (B), som frembyder 19 eksempler (ud af 352 ord ~ 5,4 %).

Tendensen i de mundtlige tekster til at fokusere på det samme topic historien igennem er formodentlig (til dels) forårsaget af manglen på den anaforiske kontrolmulighed man har i skriftlige tekster og den dermed kortere hukommelse. Der hvor topic-skift faktisk finder sted, sker det i mundtlige danske tekster meget ofte med en yderligere forstærket anafor: venstredislokering og/eller demonstrativ artikel, jvf. (1f/h) og eksempler som *de her sider de, den der bog den* (DM10B), uden at der nødvendigvis er tale om (større) sekvensskift. Et par yderligere eksempler på dislokering:

- (32) og så ... kommer der en øh ... en bibliotekar så med en gammel bog meget fin gammel bog ... og *Mr Bean han* åbner den [...] det gør jo bare at *billedet det* bliver sådan smurt lidt ud [...] han får da afleveret bogen til bibliotekaren og man kan se at *den anden mand han* får da nogle problemer der da han afleverer sin bog [...] (DM2B)
- (33) [...] så han trækker noget øh smøreolie op og smører sit penalhus ... øhm ... så går det straks meget lettere sådan puuha ... han ånder lettet op og ... *den anden mand der sidder ved bordet han* skæver lidt til ham [...]
 så sker der det frygtelige at *Mr Bean han* får hikke ... på biblioteket ... og øhm ... *den anden mand han* kigger op sådan ... *Mr Bean han* prøver at ... det gamle trick med at man skal holde vejret [...]
 så nyser han desværre så papiret flyver væk og han kommer til at tegne i bogen ... og øh *den anden mand han* kigger op [...] men så finder han jo ud af at *resten af siderne eller mange af de andre sider de* er ... de er løse også [...]
 han ... skynder sig så foran den anden mand så han får afleveret sin bog først og *bibliotekaren han* kigger den jo sådan igennem for at se om alt er i orden [...] (DM7B)

Også NP'er med attributive eller andre udvidelser kan dislokeres:

- (34) så er *minuttet eller hvor meget han nu skal sidde og holde vejret* **det** er så gået [...] og så mens at *den anden herre som så også har fået at vide at det er tid at det lukker nu* **han** har vendt ryggen til og er ved at tage sit overtøj på så skynder Mr Bean sig at lukke sin bog og bytte den om med den anden læsers bog (DM3B)

og ofte kombineres venstre- og højredislokering:

- (35) nå men så ... ser han at *ham manden ved siden af* **han** er på vej ud ... så han får pludselig en god ide og det er at bytte hans [sic!] bog ud med den bog som *ham den anden mand* **han** sidder og læser i [...] (DM2B)

Disse dislokeringer findes kun i direkte (og gengivet) talesprog.

I de mundtlige tekster har vi generelt større syntaktisk og narrativ variation på italiensk end på dansk. Sammen med højere grad af hypotaktisk kontinuitet, jvf. (16), finder vi i mange tekster en højere grad af ekspliciterede anaforer, jvf. (11). Parataxen er dog, som vi også så i (16), langt mere fremtrædende i mundtlige italienske tekster end i skriftlige. Hvor tekst (C) kunne klare sig med 6 nulanaforer ved finitte verber ([Ø]) med henvisning til hovedpersonen (ud af 119 ord ~ 5,0 %), har fx IM11B benyttet 66 til at genfortælle den samme handling (med 654 ord ~ 10,1 %)! Som nævnt muliggør den højere grad af parataxe og finitte verber, ligesom i skriftligt dansk, at bipersoner og genstande i højere grad opnår topic-status, og den højere frekvens af ekspliciterede anaforer skyldes netop (bl.a.) en højere grad af topic-skift. Eftersom italiensk ikke har ubetonede subjektspronominer finder topic-skift dog aldrig sted ved dislokering.

6. Topic-hierarki

Men de forskellige entiteters topic-status er ikke nødvendigvis den samme. Parallelt med den hierarkiske opdeling af tekstsekvenser kan man tale om en rangorden inden for de enkelte topics, afhængigt af i hvilke og i hvor mange tekstsekvenser de har funktion som topic. I en typisk narrativ tekst som de her undersøgte er der entiteter, normalt personer, jvf. (2a), som spiller en større rolle end andre (personer eller

ikke-personer), og de figurerer normalt som topics i flere tekstsekvenser – og dermed i mere overordnede tekstsekvenser – end andre²⁵. På denne måde vil man kunne skelne mellem tre typer topics, som vi kunne kalde primær-, sekundær- og tertiær-topics²⁶. I det undersøgte korpus, narrativt set en meget typisk „historie“ med en hovedperson, et par bipersoner og nogle genstande der optræder løbende i handlingen (evt., fx *biblioteket*, med semantisk rolle som lokativ), fungerer hovedpersonen som primær-topic, bipersonerne som sekundær-topics og de ikke-animerede genstande som tertiær-topics.

Hovedpersonen forekommer på subjekspladsen i de fleste nuklearsætninger. Den gennemgående handling har ham som vigtigste agent og ses ud fra hans „synspunkt“²⁷, hvilket vil reducere bipersoner til syntaktisk og pragmatisk lavere pladser. På dansk så vi dem som objekt, dativ, styrelse, – **samt** som subjekt i tekstsekvenser af lavere rang (satellitsætninger), dvs. som agenter i verbalsituationer der ses som supplerende baggrund eller uddybende forklaringer²⁸. På italiensk (især skriftligt)

25: Cfr. Givón (1983a: 14-15): „We will accept as self-evident, by definition, the assumption that: „More important discourse topics appear more frequently in the register, i.e. they have a higher probability of persisting longer in the register after a relevant measuring point““.

Rigotti (1993: 82-83) siger om forekomsten af flere „temi“ i en tekstsekvens bl.a. „Spesso uno è il tema della sequenza sovraordinata e l'altro è il tema della sequenza in atto. [...] Più precisamente, se ci sono più temi, essi appartengono a strati testuali diversi“.

Som antydnet i 3., skelner Fox (1987a: 162ff) mellem en „event-line“, som viderefører historien og indeholder dens væsentligste episoder, og en „off-event-line“, som indeholder baggrundsinformation. Selv hvis denne sidste beskriver andre personer og deres handlinger har Fox konstateret, i lighed med mine resultater (se nedenfor), at en person i „the event-line“ ved tilbagevenden hertil kan genoptages med et pronomen.

26: Denne skelnen er forskellig fra Givóns skelnen mellem „primary topics“ og „secondary topics“ (Givón 1983a: 8-9 og 22) og (1984), som er sætningsintern og syntaktisk baseret. Givóns skelnen er videreført bl.a. hos Herslund (1996: 38).

27: Chafe (1976: 54), som henviser til Kuno, taler her om „empathy“, typisk med subjektet, og nævner at der i en og samme sætning kun kan findes ét empati-fokus. Fx kan man sige *John hit his wife* (empati-fokus på subjektet John) og *Mary's husband hit her* (empati-fokus på objektet Mary, hvilket formodentlig forekommer sjældnere), men ikke **Mary's husband hit his wife*.

28: Jvf. Hopper (1979: 215): „Because of the less strict connection between backgrounded clauses, one frequently, in fact typically, finds the following further characteristic, that the focus of the backgrounded clause is different from that of the foregrounded clause. In backgrounded clauses, there is a greater likelihood of topic changes and of new information being introduced in the preverbal position (i.e., indefinite subjects). In foregrounded clauses, on the other hand, it is unusual for completely new information to be introduced in the subject; more often, subjects are highly presuppositional, and the new material in the story is introduced in the predicate, either in the verb or in the combination of verb plus complement.“

var de generelt reduceret yderligere, de forekom sjældnere fx som subjekt i satellitsætninger. Ikke-animerede genstande forekommer atter sjældnere som subjekt, og da typisk med den semantiske rolle instrument eller „ikke-ægte agent“, dvs. som ikke-kontrollerende, udøvende subjekt, eller med statiske/beskrivende prædikater eller i passivkonstruktioner.

Dette hierarki får bl.a. betydning for den anaforiske kodificering. Internt i en narrativ episode med nuklear- + satellitdele og med generelt fokus på primær-topic'et, dvs. hvor der ikke er tale om et (større) sekvensskift der vil medføre ekspliciteret anafor, kan primær-topic genoptages med en svag anafor efter et ikke-primær-topic, på trods fx af semantisk interferens:

- (36) Derefter tager *han_i* [Mr. Bean] noget kvajelak op fra sin taske, og da *den anden læser_j* kigger op lader *han_i* som om han lakerer sine hvide handsker med det. Derefter smører han det ud over bogens sider. Da *bibliotekaren_k* kommer forbi, lukker *han_i* hurtigt bogen for at det ikke skal blive opdaget (A/21-25)

Som det ses i (36) vil ikke-primære topic (*den anden læser, bibliotekaren*) ofte forekomme i syntaktisk underordnede sætninger, men ikke nødvendigvis; pragmatisk/retorisk underordning henh. overordning er ikke ensbetydende med syntaktisk underordning henh. overordning. Et par eksempler på sekundær-topic i helsætninger efterfulgt af svag anaforgenoptagelse af primær-topic i sidestillet helsætning:

- (37) Pludselig nyser *han_i* [Mr. Bean] og kommer til at male ud på bogens billede, *han_i* bliver fuldstændig perpleks og skynder sig at prøve at viske det ud med et viskelæder. *Den anden mand_j* kigger op fra sin bog og siger prosit. Dette hjælper ikke og *han_i* haler slettelak ud af penallhuset. Nu kigger *den anden mand_j* igen og *han_i* lader som om han skal til at lakere negle med den hvide slettelak på de hvide handsker. (DS10A)
- (38) ... Ø_i si siede ... ad un tavolo ... e di fronte a lui ehm ... è seduto un un signore ... che legge un libro_j ... ad un certo punto ehm

Ø_i apre la valigia ... Ø_i prende dei fogli ... Ø_i li pone sul tavolo
(IM13B)

og et eksempel på svag henvisning til primær-topic i syntaktisk underordnet (men pragmatisk overordnet) ledsætning:

- (39) Idet *han_i* [Mr. Bean] sidder og puster på det, for at det skal tørre, kommer *bibliotekaren_j* og kigger ham over skulderen, *han_i* gemmer bogen for ham, og åbner den først, da *han_j* igen er gået videre. (DS8A)²⁹

I B/4 har forfatteren valgt en ekspliciteret genoptagelse af primær-topic efter omtalen af sekundær-topic *bibliotekaren, en ældre nobel herre*. Denne person er her det som Mike Hannay (1985) kalder **sub-topic**, dvs. implicit/indirekte anafor (med henvisning til *et bibliotek*). I denne sætning fungerer han som (sekundær-)topic i en sekundær prædikation: *Bibliotekaren, en ældre nobel herre, siger at han ikke må larme*. Et andet eksempel med ekspliciteret anafor efter sekundær-topic i en sekundær prædikation:

- (40) *Han* [Mr. Bean] pakker videre ud, kigger sig nervøst omkring, og pludselig, meget uventet, får *han* et kraftigt hikkeanfald, der selvfølgelig vækker *den læsende mands* opmærksomhed. **Mr. Bean** giver et beroligende tegn til manden og begynder demonstrativt at holde vejret (DS8A)

Spørgsmålet er nok om man i disse tilfælde skal tale om en sidestillet satellitsætning (følgehandling) inden for samme episode, hvilket normalt ikke i sig selv skulle berettige til en markeret anafor, og at markeringen er følt nødvendig p.g.a. den semantiske interferens til trods for den syntaktiske og pragmatiske underordning, eller om der er tale om kognitiv fortolkning af en ny episode og følgelig strukturering af ny

29: Tilsvarende kan indholdsmæssigt væsentlige forhold være udtrykt i ledsætninger hvis den syntaktisk overordnede sætning har et apersonligt eller semantisk svagt subjekt/topic, bl.m.a. i tilfælde af typen *si vede spesso che ... , resta il fatto che ... , potremmo dire che ... , si sapeva che ...* (cfr. også Berretta 1990: 104-107). Det samme gælder fx ved indskud med subjekt i 1. person (*jeg ved ikke om ... ; jeg tror at ...*); se eksempler i Jansen e.a. (under udgivelse).

tekstsekvens – eller simpelt hen om brug af såkaldt „overdrevent stærk“ anafor³⁰.

Ved tertiær-topics opstår der ikke semantisk interferens med højere rangerende topics og ved tilbagevenden til et topic af højere rang inden for samme narrative sekvens kræves normalt ikke semantisk ekspliciteret anafor, jvf.:

- (41) *Mr. Bean* kommer til at nyse og *kalkérpapiret* flyver væk uden *han* opdager det (A/18);
Mr. Bean lister hen over gulvet på en mærkelig måde for at undgå at *gulvet* knirker. *Han* sætter sig ved bordet (B/4)

I disse tilfælde vil fuldt ekspliciterede genoptagelser af primær-topics normalt indicere episodeskift, formodentlig skal A/26 og B/26 (*Mr. Bean* henh. efter *siderne er klistret sammen* og efter relativsætningen *hvilket gør det hele meget værre*) fortolkes sådan. I andre tilfælde vil en sådan genoptagelse blot virke overdrevet „stærk“, fx B/21: *Mr. Bean* efter *pergammentpapiret*. (Det samme er tilfældet ved brugen af *Mr. Bean* i B/28).

7. Konklusion

Både på italiensk og dansk betyder en ikke-ekspliciteret (umarkeret) anafor en tæt tilknytning og en ekspliciteret (markeret) anafor (på topisk ledplads, jvf. note 12) en løsere tilknytning til den foregående ko-tekst. Ekspliciteret anafor vil derfor ofte indicere et strukturelt „brud“ med den foregående ko-tekst, dvs. sekvensskift på et eller andet niveau. Ekspliciteret anafor fås dog også ved semantisk interferens ved topic-skift – dog med det særlige forhold at et primær-topic kan genoptages umarkeret efter et ikke primær-topic i satellitsætning – men i de tekster jeg har undersøgt, faldt topic-skift under alle omstændigheder typisk sammen med sekvensskift enten fra nukleardel til satellitdel eller omvendt, eller fra én narrativ episode til en anden.

De danske narrative tekster var karakteristiske for nivellering og lineær struktur; genfortællingerne af *Mr. Bean*-episoden var præget af en

30: „Un eccesso di informazione“ (Berretta 1990: 94; jvf. også Givón 1983a: 18).

detaljerighed med sidestilling af en række små episoder med nuklear- og satellitsætninger, satellitsætningerne syntaktisk i form af hel- eller ledsætninger med finit verbal. Skriftligt dansk var præget af højere grad af topic-skift; i mundtlig dansk var der en meget mere konstant fokusering af hovedpersonen.

Italiensk har p.g.a. den langt højere brug af infinitte verbalformer og deverbale substantiver en anden grammatikalisering af nuklear-/satellitforholdet, der samtidig begrænser brugen af ekspliciterede anaforer og topic-skift meget. Typisk reduceres (satellit) handlinger med bipersoner som agenter syntaktisk og narrativt, hvorved bipersonerne ofte ikke optræder på topic-niveau, og selv ved potentiel semantisk interferens bliver eksplicitering af primær-topic ikke nødvendig. Dette medfører en kraftig fokusering på hovedpersonen, men samtidig på et handlingsskelet bestående af få centrale episoder med ham som gennemgående subjekt og med mindre centrale handlinger fortolket som baggrund hertil, syntaktisk udtrykt i infinitte konstruktioner og tæt underordning. Vi har derfor en „dybere“, mere „scenisk“ struktur på italiensk, som gengiver handlingen i færre men mere lagdelte episoder. Ekspliciteret anafor er kun mulig ved de finitte verber, dvs. ved de få centrale handlinger, hvilket betyder at det i mange tilfælde kun forekommer ved skift mellem tekstsekvenser på et væsentligt højere niveau end på dansk.

Dette kunne også tyde på en vis interaktion mellem sprogtypologi og retoriske vaner på den ene side og den kognitive processering og fortolkning af ekstralingvistiske sagsforhold, herunder de i 3.1 omtalte „attention allocation“ og „attention shift“ på den anden. Denne interaktion vil blive undersøgt nærmere i Korzen, I.: *Anafortypologi og tekststruktur* i Jansen e.a. (under udgivelse).

De nævnte forskelle er specielt fremtrædende i skriftlige tekster. Mundtlige tekster er generelt præget af den kortere hukommelse i mundtlig kommunikation (manglende mulighed for anaforisk „check“) og lav grad af hypotaxe, og det betyder at der generelt er mindre forskel i sekvenskontinuitet i de to sprogs mundtlige varianter.

Henvisninger:

- Berretta, Monica (1990): Catene anaforiche in prospettiva funzionale: antecedenti difficili. *Rivista di Linguistica* 2,1, pp. 91-120.
- Caffi, Clauda & Flavia Ravazzoli (1985): Utterance fragments in Italian: Who said what to whom. In: Meyer-Hermann, Reinhard & Hannes Rieser (Hrsg.): *Ellipsen und fragmentarische Ausdrücke*. Tübingen, Max Niemeyer, pp. 134-164.
- Chafe, Wallace L. (1976): Givenness, Contrastiveness, Definiteness, Subjects, Topics, and Point of View. In: Li, Charles N. (ed.): *Subject and Topic*. New York/San Francisco/London, Academic Press, pp. 25-55.
- Fox, Barbara A. (1987a): Anaphora in Popular Written English Narratives. Tomlin, Russell S. (ed.): *Coherence and Grounding in Discourse*. John Amsterdam/Philadelphia, Benjamins, pp. 157-174.
- Fox, Barbara A. (1987b): Morpho-syntactic markedness and discourse structure. *Journal of Pragmatics* 11, pp. 359-375.
- Geluykens, Ronald (1992): *From Discourse Process to Grammatical Construction. On Left-Dislocation in English*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamin Publishing Company.
- Givón, Talmy (1976): Topic, Pronoun and Grammatical Agreement. In: Li, Charles N. (ed.): *Subject and Topic*. New York/San Francisco/London, Academic Press, pp. 149-188.
- Givón, Talmy (1983a): Topic Continuity in Discourse: An Introduction. In: Givón, T. (ed.): *Topic Continuity in Discourse: A Quantitative Cross-language Study*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamin, pp. 1-41.
- Givón, Talmy (1983b): Topic Continuity in Spoken English. In: Givón, T. (ed.): *Topic Continuity in Discourse: A Quantitative Cross-language Study*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamin, pp. 343-363.
- Givón, Talmy (1984): Direct Object and Dative Shifting: Semantic and Pragmatic Case. In: Plank, Frans (ed.): *Objects. Towards A Theory Of Grammatical Relations*. London, Academic Press, pp. 151-182.
- Hannay, Mike (1985): Inferrability, discourse-boundness, and sub-topics. In: Bolkestein, A.M., C. de Groot & J.L. Mackenzie (eds.): *Syntax and Pragmatics in Functional Grammar*. Dordrecht/Cinnaminson, Foris, pp. 49-63.
- Herslund, Michael (1996) (red.): *Det franske sprog. Kapitel III. Valens og transitivitet*. Foreløbig version. Handelshøjskolen i København.
- Hopper, Paul J. (1979): Aspect and Foregrounding in Discourse.

- Givón, T. (ed.): *Syntax and Semantics. Volume 12. Discourse and Syntax*. New York, San Francisco, London, Academic Press.
- Jansen, Hanne (1996): Da processo a cosa ... La subordinazione vista in una prospettiva cognitiva. Jensen, Bente Lihn (a cura di): *Atti del IV Congresso degli Italianisti Scandinavi*. Handelshøjskolen i København.
- Jansen, Hanne, Bente Lihn Jensen, Eva Skafte Jensen, Iørn Korzen, Paola Polito, Gunver Skytte, Erling Strudsholm (1996): *Mr. Bean – på dansk og italiensk. Rapport om en empirisk undersøgelse*. Romansk Institut, Københavns Universitet.
- Jansen, Hanne, Bente Lihn Jensen, Eva Skafte Jensen, Iørn Korzen, Paola Polito, Gunver Skytte, Erling Strudsholm (under udgivelse): *Tekststrukturering på italiensk og dansk. Resultater af en komparativ undersøgelse*. København, Museum Tusulanum.
- Jensen, Bente Lihn, Iørn Korzen & Gunver Skytte (1995): Tekst, teksttypologi og tekstækvivalens i kontrastivt perspektiv. Durst-Andersen, Per & Jens Nørgård-Sørensen (red.): *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 2. Liselejesymposiet 1994*. Odense Universitetsforlag, pp. 73-90.
- Korzen, Iørn (1996): *L'articolo italiano fra concetto ed entità, I-II. Etudes Romanes* 36. København, Museum Tusulanum.
- Korzen, Iørn (under udgivelse): Anafora e testo. Su codificazione anaforica e strutturazione testuale. *Atti del IV Convegno SILFI, 27-29 giugno 1996*. Firenze, Franco Cesati.
- Langacker, Ronald W. (1991): *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. II: Descriptive Application*. Stanford.
- Matthiessen, Christian & Sandra A. Thompson (1988): The structure of discourse and 'subordination'. In: Haiman, John & Sandra A. Thompson (ed.): *Clause Combining in Grammar and Discourse*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, pp. 275-329.
- Renzi, Lorenzo (a cura di) (1988): *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. I*. Bologna, Il Mulino.
- Rigotti, Eddo (1993): La sequenza testuale: definizione e procedimenti di analisi con esemplificazioni in lingue diverse. *L'analisi linguistica e letteraria* 1, pp. 43-148.
- Tomlin, Russell S. (1987): Linguistic reflections of cognitive events. Tomlin, Russell S. (ed.): *Coherence and Grounding in Discourse*. John Amsterdam/Philadelphia, Benjamins, pp. 455-479.

Appendiks

(A) Videoen er med Mr. Bean og foregår på et bibliotek. Den starter
2 med at Mr. Bean sniger sig ind på biblioteket og giver biblioteka-
3 ren en seddel med navnet på den bog, han gerne vil kigge i. Der-
4 efter sniger han sig hen til et bord og forsøger at sætte sig lydløst,
5 men hans stol knirker. Den anden læser ved bordet kigger op.
6 *Mr. Bean* tager nogle ting op af sin taske. Han prøver at åbne sit
7 penalhus uden at støje, men lynlåsen laver en lyd. Mr. Bean tager
8 så noget olie op af sin taske og smørret [sic] den. Så begynder han
9 at hikke, og den anden læser ved bordet kigger op. Mr. Bean for-
10 søger at få hikken til at forsvinde ved at holde vejret, og laver de
11 mærkeligste ansigter. Da han efter et stykke tid begynder at træk-
12 ke vejret igen, er hikken ikke forsvundet.
13 *Mr. Bean* tager et par hvide handsker på, og får den bog han har
14 bestilt af bibliotekaren. Mr. Bean fjerner et støvkorn fra en side, og
15 lægger sit bogmærke i. Derefter bladrer han to sider frem. Han
16 tager et stykke kalkérpapir frem og lægger det over en side i
17 bogen. Så begynder han at tegne billedet på siden efter på kalkér-
18 papiret. Mr. Bean kommer til at nyse, og kalkérpapiret flyver væk
19 uden han opdager det, så han kommer til at tegne i bogen. Først
20 forsøger han at fjerne det med sit viskelæder, men det bliver bare
21 tværet ud på siden. Derefter tager han noget kvajelak op fra sin ta-
22 ske, og da den anden læser kigger op, lader han som om han lake-
23 rer sine hvide handsker med det. Derefter smører han det ud over
24 bogens sider. Da bibliotekaren kommer forbi, lukker han hurtigt
25 bogen for at det ikke skal blive opdaget, og da han forsøger at
26 åbne den igen er siderne klistret sammen. Mr. Bean river de øde-
27 lagte sider ud af bogen, idet han lader som om han pudser næse.
28 Derefter tager han en hobbykniv op af sin taske for at skære resten
29 af de afrevne sider væk. Da han har gjort det, opdager han at alle
30 siderne i bogen er blevet løse.
31 *Bibliotekaren* kommer og giver tegn til, at det er ved at være lukke-
32 tid. Den anden læser lukker sin bog, og rejser sig op for at stræk-
33 ke ryggen. Mens han vender ryggen til, bytter Mr. Bean om på
34 deres bøger, og skynder sig hen til bibliotekaren med den anden
35 læsers bog for at få den checket. Da den anden læser afleverer Mr.
36 Beans bog, falder nogle af siderne ud af dem. Det ser sort ud for

37 den anden læser indtil Mr. Bean sniger sig tilbage og snupper det
38 bogmærke han havde lagt i bogen, og dermed afslører sig selv.
39 (DS9A)

(B) Mr. Bean spiller hovedrollen i filmen 'Biblioteket'.

2 *Mr. Bean* kommer ind på et bibliotek med gamle bøger, han får
3 at vide af bibliotekaren, en ældre nobel herre, at han ikke må lar-
4 me. Mr. Bean lister hen over gulvet på en mærkelig måde for at
5 undgå at gulvet knirker. Han sætter sig ved bordet og tager meget
6 pertenteligt papirer, bog og penalhus op af tasken. Han smører
7 penalhusets lynlås for at undgå at den larmer, han gør i det hele
8 taget alt for at undgå at forstyrre den mand der allerede sidder på
9 biblioteket og læser i en stor gammel bog.

10 *Manden* skuler til Mr. Bean da han pludselig begynder at hikke.
11 For at stoppe hikken prøver Mr. Bean at holde vejret, hans kinder
12 er udspilede som hos en saxofonist og han bliver helt bleg og sid-
13 der tilsidst og vifter med hænderne. Hele denne manøvre hjælper
14 dog intet, han hikker stadig.

15 *Bibliotekaren* kommer med en bog til Mr. Bean, som tager sine hvi-
16 de bomuldshansker på. Mr. Bean bladrer forsigtigt i bogen, tager
17 sit bogmærke, lægger det i bogen og beundrer illustrationerne.
18 Han tager pergamentpapiret og begynder meget koncentreret at
19 kopiere en af illustrationerne. Han laver åbenbart en fejl som han
20 straks begynder at viske ud. Idet han puster viskelædersnuleret
21 væk flyver pergamentpapiret på gulvet, hvilket Mr. Bean åbenbart
22 ikke opdager og han visker frejdigt videre. Han spolerer altså den
23 originale illustration, da han opdager det forsøger han at udbedre
24 skaden med retteblæk, han hælder godt med retteblæk ud i
25 bogen. Midt i operationen kommer bibliotekaren forbi og Mr.
26 Bean må lukke bogen, hvilket gør det hele meget værre. Mr. Bean
27 river siderne ud af bogen og for at camouflere lyden nyser han
28 samtidig, derefter tager Mr. Bean sin hobbykniv frem og skærer de
29 flossede kanter af. Dette resulterer i at han kommer til at skære
30 bogen op.

31 *Biblioteket* lukker og bøgerne skal afleveres tilbage. Da den anden
32 mand vender sig væk fra bordet ombytter Mr. Bean bøgerne. Da
33 bibliotekaren skal kigge bøgerne igennem slipper Mr. Bean ud,

34 men kommer tilbage efter sit bogmærke, der ligger i den ødelag-
 35 de [sic] bog, idet bibliotekaren åbner bogen og kigger anklagen-
 36 de på den anden mand. (DS5A)

(C) Nel filmato **un noto comico inglese** si reca nella sala di lettura di
 2 una biblioteca [Ø] richiedendo un testo antico in visione. Nel silen-
 3 zio assoluto che qui regna, [Ø] inizia i suoi preparativi [Ø] infasti-
 4 dendo il vicino, nonostante i suoi maldestri tentativi di [Ø] evitare
 5 qualsiasi rumore. Proprio a causa delle occhiate torve dell'altro let-
 6 tore, [Ø] si distrae [Ø] macchiando irrimediabilmente il libro. Ogni
 7 suo espediente per [Ø] risolvere la situazione risulta controprodu-
 8 cente. [Ø] Decide, infine, di [Ø] strappare le pagine rovinare, ma
 9 [Ø] rendendosi conto di [Ø] averne staccate molte più del previsto,
 10 [Ø] sostituisce il suo testo con quello del vicino momentaneamente
 11 distratto. [Ø] Riesce così a [Ø] consegnare al *bibliotecario* un libro
 12 integro, ma [Ø] rivela la sua colpevolezza [Ø] tornando per recu-
 13 perare il suo segnalibro personale [Ø] dimenticato nell'opera [Ø]
 14 danneggiata. (IS6A)